Om

Heremestere, Troldqvinder, Spøgelser, Gjengangere, Spaamænd, Forvarsler og Sandsigere.

En Bog for Almuen,

hvoraf

den kan lære at blive klog nok til ikke længere at lade sig trække ved Næsen

ved

slige daarlige Narrestræger.

Oversat af det Tydske

ved

M. Hallager,
Skolelærer.

Kjøbenhavn, 1800.
Forlagt af Boghandler Malling, boende i Springgaden No. 54.
Trykt hos Zacharias Breum.

98
S 20/XII/57

~~7440~~
~~H 195~~
BK

A697606

Forerindring.

For nogle Aar siden, da jeg havde udgivet Hjelpemidler til Overtroens Udryddelse, sendte Forlæggeren mig Andreas Mentzels Geſcpräche Fabeln und Erzählungen für niedre Schulen und die Privat Unterricht, for deraf at uddrage noget, som jeg syntes at kunne være passende til samme Hensigt.

Og da det desværre er en unægtelig Sandhed, der kan bekræftes af alle dem, som have havt Lejlighed til at omgaaes den ringere Almue paa Landet og i Smaastæderne, ja endog i Hovedstaden selv, at al den Overtroe, som findes anført paa Tittelbladet, næsten endnu er almindelig iblandt den, saa troede jeg, at den-

ne

ne lille Samtale, oversat i Modersmaalet, ikke skulde være overflødig; men gjøre sit til alt mere og mere at fordrive Overtroen, uden hvilkens Udrydelse ingen sand Oplysning kan have Sted.

Siden den Tid har denne Samtale lagt i Hvile hos Forlæggeren i Manuskript indtil nu — Vel er der i denne Mellemtid udgivet Adskilligt, som tjener til at bestride Overtroe og Fordomme, dog derfor er maaskee dette endnu ikke udkommet for sildigt, men kan virke til Nytte, ligesom og de Elever, der aarlig komme fra Veiterinair Skolen, med Tiden reent vil udrydde de overtroiske Fordomme, som her findes anførte Side 10 og 11.

Oversætteren.

Anders Ja, mine Venner! jeg har givet Dem mit Ord, jeg vil ogsaa holde det, og overbevise Dem i Dag om Overtroens Dumhed og Skadelighed, som De sidst, da vi talede sammen, vilde forsvare.

Bent. De paatager Dem en vanskelig Forretning, og det skal koste Dem Umage at opfylde Deres Løvte.

Christen. Ja i Sandhed ret megen Umage! thi det, som De behager at kalde Overtroe, er dog Ting, som jeg er ganske overbeviist om virkeligen at være skeete.

David. (Betragter begge.) Han vil kun være vantroe saalænge, indtil vi have overbeviist ham tilstrækkelig, og jeg formoder at det ikke skal blive vanskeligt.

Anders. Formod De kun hvad De vil, og lad os komme til Sagen selv.

Christen. Nu hvad, anseer De da Hexer for?

And. Og hvilke Mennesker kalder De Hexer?

Christ. Saadanne, som ved Dievelens Hielp kunne udrette overnaturlige Ting, som intet Menneske ellers er i Stand til at udrette. De Mandspersoner, som forstaae denne Kunst, siger man have gaaet i den sorte Skole, og kaldes Troldmænd; men Konerne Hexer eller Troldqvinder.

Bent. Nu, hvad er Deres Tanker derom?

And. Jeg holder for, der findes slet ingen Hexer eller Troldqvinder iblant os.

David. Hvad? der findes ingen? det skal De ikke indbilde os! hvormange af dem ere der ikke i gamle Dage blevne brændte?

And. Ja det er, Gud bedre det, sandt nok, men dette var paa en Tid, da Menneskeslægten laae nedsiunken i den dybeste Grad af Uvidenhed og Overtroe, og da man neppe var i Stand til at anstille en rigtig Undersegelse ved disse saa kaldte Hexe-Processer.

David. Naar har man da brændt Hexerne?

And. Det vil jeg sige Dem. At brænde Hexer har omtrent taget sin Begyndelse i det niende Aarhundrede, og det just iblandt de Christne. En Tid, som allerede maae opvække en slet Fordom for hele Sagen. Siden efter har dette Væsen saaledes vedvaret iblant Catholiker og Protestanter, indtil endelig en Jurist, den brave Professor Thomasius i Halle aabnede Øjnene paa Protestanterne angaaende det Urimelige og Ugudelige i denne Sag. Denne Menneskevens Bestræbelser have vore gode gamle Koner især at takke for, at de kunne blive gamle i Roligheb, og ligeledes have røde Øjne, uden at frygte for, at blive kastet i Fængsel og siden bragte til Baalet. Men iblant Catholikerne har det endnu vedvaret en lang Tid i vort Aarhundrede, indtil omtrent for en 24 Aar siden, da der endelig i Bayern udkom adskillige Skrivter om denne Materie og den store Kejserinde Maria Theresia tillige lod udgaae de skarpeste Befalninger imod disse ugudelige Uretfærdigheder og Narrestreger, saa at dette Galenskab endelig ogsaa blev afskaffet hos dem.

Da-

David. Men hvorledes kan man foreſtille ſig at vore Forfædre have været ſaa dumme og ſaa høiſt uretfærdige, at de ſkulle have troet ſlige Beſkyldninger uden al Grund, og have fordømt ſlige ſtakkels uſkyldige anklagede Folk til døde, uden mindſte Underſøgelſe?

Bent. Jeg kan ſlet ikke foreſtille mig ſligt.

And. Enten De nu kan foreſtille Dem det eller ikke, ſaa er det dog ſandt. Hvad man kaldte Underſøgelſe, fortiente ikke dette Navn. Folks blotte Udſagn, undertiden de Anklagedes hemmelige eller aabenbare Fiender var allerede tilſtrækkeligt, til at anſee een for en Hex eller Troldmand.

Chriſt. Paa denne Maade har vel mangt et Menneſke været en Dievel, og anklaget andre for Hexerie, blot for at gjøre dem ulykkelige.

Bent. Men man har jo anſtillet ordentlige Forhør med Hexerne og havt Vidner paa deres Hexerie.

And. Viſtnok. Men naar Vidnerne foregav, at de havde hørt ſige: den og den var en Hex, eller Troldmand, ſaa blev den Beſkyldte greben, og tilſtod hun eller han ikke med det Gode, ſaa bleve de piinte ſaalænge, indtil de bejaede alt det, man beſkyldte dem for.

Bent. Mange tilſtod vel altſaa godvilligen det, man beſkyldte dem for? Altſaa maae de dog have været overbeviiſte om deres onde Handlinger.

And. Det er langt fra ingen rigtig Slutning. Hvem vilde vel forſt finde Behag i at lade ſig pine og dog ſiden døe. De ſtakkels Mennesker, ſom engang vare ſaa ulykkelige at blive anklagede ſom Hexer, havde blot Valget mellem Baalet og Torturen; de til-

stod derfor ofte det, som de deres hele Livstid aldrig vidste, og maaskee døde som Martyrer for Overtroen eller vare — Afsindige.

Bent. Hvorledes Afsindige?

And. Det er bekjendt ved Erfaring, at ethvert afsindigt Menneskene lever og døer i den Indbildning, som foraarsager hans Galenskab. Nu brænder man dem ikke mere, men man sætter dem i Daarekisten.

Jens. Dommerne skulle dog ogsaa ladet de Hexer, som tilstod at kunne gjøre overnaturlige Kunster, aflægge Prøver derpaa, saa vilde de snart have erfaret, at deres Udsagn skede enten af Frygt for Piinsler eller af en taabelig Indretning.

And. Hvorledes kunde dette vel have skeet hos slige Folk, som disse Dommere vare, der selv vare befængte med Overtro og Sværmerie? Det er og troligt nok, at mange af de Anklagede virkelig have været forrykte i Hjernen, som saa meget desto lettere kunde skee, da deres Hjerne selv var opfyldt med slige Indbildninger, som end ydermere bleve bekræftet, naar de saae, at saadanne viise Herrer, som deres Dommere, paastode, at de vare virkelige Hexer, ja foregav at de kunde see det paa deres røde Øjne, og naar de Geistlige begyndte at mane dem med Troldoms Ord i deres mørke Fængsler, maatte det da ikke opvække forunderlige Billeder om Diævelen og deres Forbund med ham?

Jens. Dette er vist sandt. Deraf kan man ogsaa forklare, hvorfor der tilforn blev brændt flere af de saakaldte Hexer end Troldmænd. Fruentimmerne ere finere af Lemmer end Mandfolkene, og have ikke havt saa gode Kræfter til at udholde Torturen med, som

som hine. Altsaa har man og lettere kunnet aftvinge Fruentimmerne en Tilskaaelse om det beskyldte Hexerie end Mandspersonerne. Det kan man jo see af hele Hexehistorien.

Christ. Jeg er alt for lidt bekiendt med den gamle Tids Historie, til at jeg kunde indsee det Sande eller Falske i Deres Fortælning. Jeg vil altsaa lade det staae ved sit Værd. Men jeg vil bede Dem at oplyse mig om noget som tillægges Hexerne, og som efter mine Tanker skal falde Dem meget besværligt, naar De ikke vil tilstaae, at Dievelen maae have havt sin Haand i Spillet med.

And. Nu lad os høre det. Maaskee er det Ting, som jeg selv tiltroer mig at forklare Dem, meget tydelig af naturlige Aarsager.

Christ. Men det tvivler jeg meget paa. Betænker De blot, hvilken Skade Hexerne hist og her have foraarsaget paa Mennesker og Qvæg, paa Haver, Agre og Enge.

And. O, dersom De vilde opregne al den Skade, som er skeet i Verden, saa vilde De endnu finde meget, som De kunde tilskrive Hexerne.

Christ. Men har De ikke hørt at man har hexet levende Dyr: saasom Frøer, Firbeen og Oldenborrer inde i Menneskenes Legemer?

And. Ja jeg har nok hørt at Mennesker have udruget slige Dyr i deres Tarme paa samme Maade, som det meget ofte skeer med Spolormene; men hvorledes følger da deraf, at de ere hexede ind i deres Legemer?

Christ. Paa hvad Maade skulde de da vel ellers være komne derind?

And.

And. Jh! de have maaskee engang drukket af Damme og Sumper, og nedslugt saadanne Dyrs Æg, som siden ere krebne ud og komne fra dem.

Bent. I Sandhed mine Venner, det lader sig høre.

Christ. Om jeg nu ogsaa tilstaaer det, hvor er da de Lokker, Haar og Filtelapper komne fra, som man har seet gaae fra mange Mennesker? eller at jeg skal betiene mig af Deres Talemaader. Har de maaskee ogsaa engang uforsigtig nedslugt dem med ureent Vand, og ere saaledes blevne udrugede i Legemet?

And. Men jeg beder Dem, sig mig, har De nogensinde med Deres egne Øjne seet sligt, hos noget Menneske?

Christ. Omendskiøndt jeg ikke har seet det, saa have dog andre troværdige Folk seet det.

And. Troværdige Folk, siger De? lettroende Folk skulle De heller sige, som have ladet sig bedrage. Thi mange have, for at blive beremte eller for at faae en rigelig Almisse aagret med sine Tidsforvandtes Overtroe og udgivet sig for et forhexet eller fortryllet Menneske, som der daglig kom saadant noget fra, omendskiøndt det slet ikke var sandt.

Bent. Det var meget strafværdigt.

And. Vist nok. Men veed De da ikke hvor langt Menneskenes Ondskab kan gaae, naar andres Dumhed tilbyder dem saamegen Leilighed. Man har ogsaa mange Exempler paa, at Bedrageriet er bleven aabenbaret og straffet af Øvrigheden.

Da-

David. Men hvad da, naar man paa adskillige Dele af Legemet, have seet Naale komme frem?

And. Maaskee have Menneskene slugt dem af en Hændelse, og naar saa var, saa var det disse, som siden efter hist og her viste sig paa Legemet. Maaskee have de ogsaa med fri Villie stukken Syenaale ind i deres Huud og skydt dem ind under den, for at sætte uvidende Folk i Forundring, og udgive sig for Forhexede, eller, som man i Almindelighed kalder det Forgjorte.

David. Men sig mig, hvorledes kan man da skyde Syenaale hen under Huden, uden at man i det mindste maae have stor Smerte deraf?

And. Meget let. Man behøver blot at anvende nogen Forsigtighed. Under Huden udbreder sig over hele Legemet en tet Væv omkring Fidthuden, denne har meget lidt Følelse, og i den kan Naalen let skydes fra et Sted til et andet, uden betydelig Smerte.

Bent. Saa vil De vel heller ikke troe noget af det, at Hexerne besidde Kraft til at fylde een fuld af Utøi?

And. Hvorledes kan jeg troe sligt, da jeg allerede har sagt dem, at der ikke er Hexer til.

Jens. Man kan heller ikke troe noget af det. Taalmodigheden har villet forgaae mig, siden jeg har hørt af dem, hvorledes man har villet udgive Ting, som gaae ganske naturlig til, for Dievelens Kunster. Dersom jeg ikke havde holdt inde af Beskedenhed, saa vilde jeg for længe siden blandet et Ord ind med i Deres Samtale.

Bent.

Bent. Dersom der ikke under denne Beskedenhed, skiuler sig nogen Uvidenhed, saa sig mig dog, hvorfra vel den Mængde Utøi kommer hos mange Mennesker?

Jens. Vist nok ikke fra Hexer; thi dersom Mennesker kunne udrette Ting, som overstige alle menneskelige Kræfter, saa vare de almægtige. Lusens Skabning er ligesaa beundringsværdig, som Koens. Ingen frembringer den uden Gud, den Almægtige. Hvo, som har den Fordom at Hexerne, kunne skabe Luus, anseer dem for Skaber, og tilstaaer dem den samme Magt, som Gud.

Bent. Men kunde Gud ikke have givet dem den Magt at skabe slige Dyr?

Jens. Hvorledes kan De falde paa slige Tanker. Hexer og Kroldmænd ere dog efter Deres egen Tilstaaelse onde Mennesker, som giøre andre Skade. Hvorledes kunde Gud give dem Tilladelse til det, han, som kun vil det Gode og som strængelig har forbuden os, at tilføje vor Næste Skade.

Bent. Saa have de den fra Dievelen.

Jens. O! kunde han meddele Menneskene overnaturlige Kræfter, vilde han vist ikke være sparsom i at uddele dem. Der vilde stedse ogsaa findes Folk nok, som vilde søge saadan Kraft hos ham, for at mætte deres Hevngjerrighed og giøre andre Mennesker ulykkelige.

Bent. Men hvorledes vil De forklare det anførte Syn?

Jens. Det vil jeg sige Dem. Det, som de Overtroiske kalde Hexeluus, det kalder Lægerne Luse-

Luseſyge, og det ſkal være en meget naturlig Sygdom. Enhver Luus bliver avlet af dens Lige. Deres Art ſkal i Almindelighed formere ſig meget haſtig, men iſær naar en Sygdom foraarſager at Safterne gaae i Forraadnelſe; for Ex. i en Forraadnelſes-Feber.

Chriſt. Forklar det kun ſom De vil, jeg bliver ved min Meening og ingen ſkal præke mig det af, at der jo er forhexede Luus til! Men nu vil vi ikke tale mere derom. Jeg har nylig ſeet et Barn paa ſex fierding Aar, det havde en ſtor tyk opſpændt Mave, for Reſten var dets Legeme Skind og Been. Det havde en overmaade ſtor Apetit, og ſpiſte dog intet, det kunde ſlet ikke ſtaae af Mathed. Alle Folk ſagde, at en Hex havde forgiort det ſtakkels Barn. Skulde det da heller ikke være ſandt?

Jens. Beed De, hvem der har været denne Hex.

Chriſt. Det gad jeg nok vide, for at jeg kunde faae fat paa hende, da hun viſt ikke ſkulde doe i Synden.

Jens. Barnets Moder eller Opvarterſke.

Chriſt. Hvad ſiger De. Det kan De bilde Børn ind.

Jens. Ikke jeg, men Lægerne ſige det, at denne Syge kommer af den ufordøielige Føde, ſom Børnene blive beſværede med. Derved forſtoppes og hærdes Kirtlerne i Tarmerne og Kroſet, ſaa at Føden ikke kan fordøies til god Næringsſaft og ledes til Blodet. Undertiden kunde man hæve dette Onde, naar man opløſer et godt Stykke Sæbe i varmt Vand og badede Barnet deri.

Bent. Jeg har ogsaa ofte hørt sige, at vorne Mennesker have været forhexede, eller forgiorte, naar de have lagt syge af en eller anden Sygdom, som egentlig har været Tæring.

Jens. Grunden til disse Personers Sygdom har ogsaa været Saftenes Fordævelse og Tarmernes Forstoppelse.

Christ. Men har De da aldrig hørt, at Hexerne kan kaste ondt for een, saa man kan komme til Skade paa eet eller andet Lem, ja uden at falde, blive sat i den Tilstand, at man hverken kan røre Haand eller Fod, eller i det mindste komme til at halte.

Jens. O ja! jeg har hørt meget om en Sygdom, hvori man kan blive halt paa Fødderne. Lægerne kalde den Hoftevee eller Ledevand, og de ere ogsaa alt forskikkelige og billige til at de skulde skyde Skylden paa Hexerne for denne Sygdom.

Christ. Gid De vilde tie stille med Deres Læger, — men hav kun Taalmodighed! jeg skal bringe Dem saavidt, at de ikke skal vide hvor De vil vende Dem hen, for at kunne forsvare Deres Sag. Jeg vil følge Dem ud, til Kreaturerne i Stalden og ned i Haven, der skal jeg vise Dem saadanne Ting, at de ikke skal kunne hielpe Dem ud derfra med alle Verdens Læger.

Jens. Jeg er ret begierlig efter at høre, hvad det vel kunne være.

Christ. Hvad meener De vel, er den sande Aarsag til at en Koe ikke kan æde, giver lidt Melk, eller Melk blandet med Blod, eller Melken

gaaer

gaaer reent fra hende, skulde det ikke komme af, at den var forgiort eller forhexet?

Jens. Nej saamænd, jeg tvivler slet ikke paa, at det jo kan have sine naturlige Aarsager. Lægerne have hidindtil kun lidet beskieftiget sig med Dyrenes Sygdomme, men man kan meget let giere den fornuftige Slutning, at Melken tabes paa samme Maade hos en Koe, som de beskriver det i deres Pathologie, *) i Hensyn til Mennesket.

Christ. Men hvorfor hielper da Rogning, Bad og andre Ting, som de ikke engang saae ind, men blot blive gjorte ved Kreaturene i slige Tilfælde, naar sligt ikke havde sin Oprindelse derfra, at Kreaturerne vare blevne forhexede eller forgiorte.

And. Og af disse Midler, kan man just slutte det Modsatte og bevise, at hele Hexekonsten kommer kun an paa Indbildningen.

Christ. Hvorledes det?

And. Jo, thi alt, hvad De har nævnet, ere just Midler imod naturlige Sygdomme. Rogning med Dyvelsdræk, Myhrre, Virak og Kampfer, kan undertiden være meget nyttigt ved krampeagtige Sygdomme. Badets lægende Virkning kommer ikke saameget af de deri kogte Urter, som udraabes for at have en overnaturlig Kraft, men af det varme Vand, som trænger sig ind i Legemet og opløser Forstoppelsen; mange andre Ting, som hænges uden

paa

*) Saaledes kalde Lægerne den Videnskab, som beskriver Sygdommens egentlige Beskaffenhed og de forskiellige Tilfælde ved samme.

paa, ere ogsaa meget gode og lægende, for Exempel Qvægselv, naar man binder det uden paa sig fordriver det Utøi.

Jens. Naar Hexerne havde Skyld i det, saa maatte de meget flet forstaae deres Konst, naar deres Hexerie kunde tilintetgiøres ved Regning, Bad og ved at binde eet eller andet paa Kreaturerne.

David. Saa troer De vel heller ikke, at Hexerne kunde frembringe Uveir?

Jens. Hvorledes kunde jeg tilskrive et ondt Menneske, en af Guds prægtigste Foranstaltninger i Naturen, uden at forsynde mig i høieste Grad mod den allermægtigste Naturens Herre?

David. Dog alligevel har min Moster ofte sagt det. De vil dog vel ikke sige, at hun lyver.

Jens. Nei min Ven! Deres Moster er vel derfor ikke en Løgnerske, men et Fruentimmer. De veed dog vel ogsaa at disse ikke ere Naturforskere. Der er altsaa mange Ting, som de ikke veed og som vi ere blevne underrettede om af vore Lærere. Men disse sige os, at Gud fra Skabningens Begyndelse har foranstaltet det saaledes, at Dunsterne samle sig over vor Jord, at de brændbare maae antænde sig, og igien styrte ned med et stort Knald og Gienlyd paa Jorden, at Lusten kan blive renset ved dem, og Jordbunden blive frugtbar. Naar det skeer, saa see vi Lynilden, høre Tordenen og fornemmer Regnen.

David. Altsaa skulle der ikke gives Hexer, som kunde iverksætte dette?

Jens. Nei, det kan De være vis paa, og reent ud sagt, der findes ingen Hexer uden af Navnet og som Folk, til deres egen Skam, kalde saaledes.

Da-

David. Men hvorfor skulle Dievelen ikke kunne foraarsage Uveir?

Jens. Jeg frygter for, De bliver een af de Slags Folk, som troe paa to almægtige Væsener, eet Godt og eet Ondt.

David. Og jeg frygter for at De er en Vantroe, som vel slet ikke troer, at der er nogen Dievel til.

Jens. Hvorledes kan De udlede denne Slutning deraf, at jeg ikke vil troe, der er Hexerie til. Henhører da Troen paa Hexer til Rettroenhed?

Christ. Min Ven, der kommer intet ud af dette. Lader os undersøge Sagen i Rolighed. Strax falder der mig noget ind igien. Troer De vel, at mange Folk have fundet Hexeknuder i deres Haver, eller paa deres Agre og Enge, ja Hexesmør paa Stolperne i deres Huse?

And. Siig mig dog, hvorledes disse knnde see ud.

Christ. Det skal være smaa Lapper, som ere sammenviklede paa en forunderlig Maade.

And. Og hvorledes skulde saadant Tøi komme ned i Agrene og Engene?

Christ. Nu, Hexene have forvaret disse Troldstykker der, for dermed at fordærve Jordbunden.

And. Men hvad om det var Insekternes Huse eller Boliger, som vare giorte til en Rede af Rosenblade, og ingen Hexeknuder?

Christ. Er der da ogsaa Insekter, som have deres Bolig i Jorden?

And. Vist nok; Jeg har fundrn mange Humle- og Gedehamse-Reder under Jorden; og hvad

det

det Hexesmør angaaer, som De kaldte det, der vorer ud paa Husene, som formodentlig er det svampagtige Vasen, der skyder ud paa Vægge og Stolper i gamle Bygninger, saa maa jeg sige Dem, at dette er langt fra ingen Virkning af Hexerne; men en Virkning af Lusten, og dette saa kaldede Hexesmør, er slet intet andet end Salpeter.

Christ. De gior det temmelig tydelig at Fordommene om Hexe er intet andet end Overtroe; men hvad vil De svare, naar jeg kan anføre Beviis paa deres virkelige Tilværelse af den hellige Skrivt?

Jens. Og hvorledes kan De det?

Christ. Med Pharaons Troldkarle, og med Troldqvinden i Endor. De første giorde de fleste af Moses Underværker efter, og den sidste viiste Saul Propheten Samuel, endnu nogle Aar efter hans Død. De har dog vel selv læst Fortælningen om disse Folk, og hvad mener De?

Jens. Viiste hun Kongen Propheten? De har endnu ikke rigtig lært Deres Bibelske Historie. See det kun engang efter. Der staaer ydermere, at Kongen havde spurgt Hexen: hvad seer Du? og den listige Qvinde, som viist tilstrækkelig havde kiendt den beromte Samuel, beskrev hans Ansigt saaledes, at Kongen, som imod Herrens udtrykkelige Befalning, havde søgt Tilflugt til en Hex, let faldt paa de Tanker, at det vel maatte være Propheten Samuel, hvis Straffeprædiken han endog frygtede for, skiondt han var død.

And. Giver den hellige Skrivt os da ikke tydelig at forstaae, at det har været Blendværk, Bedragerie eller naturlige Konster?

Jens.

Jens. Man kan vel ikke nægte, at Troldmændene ofte besad virkelige Færdigheder og Konster, som den simple Mand var tilbøjelig til, formedelst sin ringe Kundskab i Naturen, at tilskrive en mirakuleskraft, de saa kaldte Troldmænd i Ægypten vare Magier eller deres Lærde og Naturkyndige. Og naar det Nationalhad endnu kom til, som Ægypterne havde imod Jøderne: saa bleve Troldmændenes Gierninger desto mere øjensynlige, eftersom den Tanke var dem behagelig: at have Mænd iblandt sig, som ikke gav Moses noget efter.

And. Dog alligevel ansaae de Ægyptiske Troldmænd sig tilsidst overvundne af Moses, og Simon den Magier af Philippi, maatte og erkiende det Guddommelige i disse Mirakler.

Jens. Og naar nu ogsaa virkelig disse Folk havde udført deres saakaldte Undergjerninger, formedelst et Forbund med Djevelen, som meget mere forekommer os at have været Taskenspillere og Bedragere og hvis besynderlige Konster Hedningernes Overtroe tilskrev Anderne, hvilket ogsaa disse Bedragere selv giorde for at give sig Anseelse og fortiene Penge, som for Ex. Simon, der kaldte sig en Guds Kraft; saa synes mig dog, at hvad vore Tider angaaer, ere vi forbundne til at troe til Ære for Christus: at han især har tilintetgiort disse Djevelens Gierninger.

David. Ih nu, dersom De ikke troer, at der er Hexer til, saa kan De dog vel ikke nægte, at der gives onde Mennesker?

And. Vist nok kan der findes de, som ved Rødder, Urter, Salver og sympathetiske Midler, som

som man kalder dem, tilfojer Qvæget og Menneskene Skade af Ondskab, hvilket er en meget naturlig Følge af den medicinske Kraft, som disse Ting have, saaledes som naar vi tage Gift eller Laxeer-Pulver.

Jens. Slig Ondskab er rigtig nok dievelsk i Henseende til Gierningen, og hvo som forstod den Kunst, blot ved naturlige Midler, at foraarsage Skade, som ellers oversteeg al Troe og Forstand, vilde handle meget uchristelig, at betjene sig af det til sin Næstes Ulykke eller Skade.

And. Men hvorfra skulde just de Mennesker have en dybere Indsigt i disse Naturens Hemmeligheder, som ofte neppe kunde læse og skrive, og ikke engang kunde forklare de simpleste Begivenheder, som foregaae i Naturen?

Jens. De kunde have hørt og lært det af andre. I øvrigt kræver Anvendelsen af mange af disse Midler ingen dyb Indsigt i Naturen, men bestaaer ligesom adskillige andre Ting i Chymien, blot i praktiske Haandgreb. Folk, som ellers hverken besad Kundskab eller Retskaffenhed ere de dueligste, til at udføre og meddele andre det, dog skeer det stedse med en vis Frygt.

And. Jeg troer, at et guddommeligt Forsyn bestyrer det saaledes, at slige Kunster ikke blive alt for almindelige bekjendte, eller ogsaa at mange gaae forlorne igjen.

Jens. Det bliver stedse en Hemmelighed for mig, hvorledes Mennesker have kunnet komme til saadanne hemmelige Kunster, da hverken Eftertanke eller Erfaring have ledsaget dem.

Da-

David. Just dette Ubegribelige maa vel have frembragt Fordommen om Hexerie. Man har givet Dievelen Skylden, da man ikke har kunnet opdage eller udfinde det, og kiendte ingen andre Aarsager.

Jens. Det vilde vi lade være som det er, og endnu betænke den Synd og Skade, som Fordomme om Hexerier pleier at stifte.

Bent. Jeg har stedse anseet det som noget, der ikke var syndigt og skadeligt, og er begierlig efter at see, om nogen kan bringe mig paa andre Tanker.

Jens. Derved fornærmer De Guds Ære og Kierlighed. Hvorledes kan denne vildfarende Mening være til Ære for Gud, naar jeg besidder den Fordom, at han har afstaaet en Deel af sin Almagt til Dievelen, og ved ham igien til Hexerne og Troldmændene, og betiener sig af den til min Skade. Hvorledes kunde jeg inderlig elske saadan en Gud?

Bent. Men hvorledes kan da Gud tillade, at Tyranner gjøre hele Nationer ulykkelige lige indtil Børnebørnene; at den sande Kundskab om Gud hele Aarhundrede igjennem kunde tilintetgjøres og unddrages Menneskene.

Jens. Nu saa skader denne Fordom dog de Mennesker selv, som besidde den. Naar f. Ex. en Hevngjerrig troer, at han er bleven forhexet til at blive vred paa een, og søger Aarsagen til sin Hevngjerrighed uden for sig, hvorledes vil han da anse sine Synder for skadelige og fortryde dem tilbørlig. Han kan jo ikke derfor efter hans Mening, og tænker, at dersom Gud vilde irettesætte ham derfor, saa maatte han blot henvise ham til Troldmændene, som

have fængslet ham, og Gud kunde ikke faae Overhaand over ham.

Christ. Mange lastværdige Mennesker tænke vist saaledes.

Jens. Betænk fremdeles, hvo som troer om et Menneske, at han er skyldig i Hexerie, han erklærer ham tillige for en afsagt Fiende af Gud og Menneskene; og naar han ogsaa bibringer andre samme Tanker, saa gjør han sig skyldig i en Mængde Forseelser, som udøves mod saadant et Menneske. Er han gammel og elendig, saa har man ingen mere Medlidenhed med ham. Man lukker sit Hjerte for ham, naar han havde meest Trang til andre Menneskers Bistand. Var det ikke bedre at være en gammel Kones Talsmand end hendes Anklager.

Bent. Vist nok var det ulige bedre.

And. Og, hvorledes forsynde ikke de overtroiske Folk sig, i det de give deres Næste Skyld for det, som de kunne tilskrive sig selv. De give deres Qvæg lidet eller slet Foer, eller lade det adskillige gange græsses paa usunde Marker, uden at strigle eller røgte det, deraf faaer det ofte Utøi. Og da have de altid Naboen i Tanker, som de bebrejde for at have forhexet det. De passe ikke paa den rette Tid at malke Koen, og faae til Straf kun lidt Melk; deres Naboer passe bedre paa og faae mere Melk og Smør; men derfor maae de ogsaa finde dem i at ansees for Hexer, som udmalke andre Folks Koer.

Jens. Ikke sjelden gjør denne Bagtalelse Folk ondskabsfulde, saa at de anstille sig som om de kunde hexe, og tale og foretage sig meget, som de ellers ikke vilde have gjort, naar man ikke havde selv bragt dem

der-

dertil. Men er det ikke en stor Synd at være Aarsag til, at det Menneske forfalder til Vrede, Hevngjerrighed og Forstillelse, som tilforn var fredelig, tjenstvillig og oprigtig?

David. Det anseer jeg i det mindste for stor Synd.

And. Endelig gjøre ogsaa de Overtroiske med deres Fordom om Hexer sig selv den største Skade. Ere de syge og ansee deres Sygdom for Hexerie, saa iagttage de ikke de sande Hjelpemidler, men vælge saadanne som gjøre Sygdommen værre og farligere. De løbe til Uforstandige og de saa kaldte kloge Mænd eller Koner, som hele Timer tale for dem om Besatte, Røgning og deslige. Men hvor sjelden bleve de hjulpne ved dem! hvor besværligt var det ikke at slippe les fra disse Folk igjen, naar de engang havde givet sig af med dem! De vidste stedse endnu noget, som de først ville probere, og hvor dyrt maatte de ikke ofte betale denne Prøve.

Jens. Og hvilken Pine er det ikke at svæve i Frygt for at blive forhexet af andre. Det forhindrer een fra den glade Tanke om Gud, thi Faren for engang at gaae over et ondt Spoer eller blive forknyttet og andre deslige Narrestreger svæve stedse saadant et Menneske for Øinene. Og hvem veed ikke at et Menneskes spændte Indbildningskraft kan martre ham saaledes som om han virkelig var i Fare.

Bent. Den kan da med rette kaldes en Menneskeven, som betager saadan en Ulykkelig sin Frygt.

David. Vi ville kun frygte for den Almægtige, som kan fordærve Legeme og Sjel; men aldrig for Hexer, Troldmænd, Spogerie eller andre saadanne

urimelige og for forstandige Mennesker höjst fornedrende Ting.

Jens. Deri giver jeg Dem störste Ret, og er nogen Mening overtroisk saa er det vist den at der virkelig er Spøgelser til.

Christ. Hvad? hvorledes kan De kalde denne Mening overtroisk?

Jens. Fordi den har ingen Rimelighed, og foraarsager at nogle Mennesker ere bange for Spøgelser, da det dog ikke er andet end Indbildning.

Christ. Indbildning?

Jens. Ja det er det, og slet ikke andet.

Christ. Men naar der nu ingen Spøgelser var til, saa kunne jo Folk ikke heller fortælle, at de havde seet og hört nogen?

Bent. Det synes jeg ikke heller de kunne.

And. Det tor jeg paatage mig at forklare Dem; thi hvo som kommer paa et Sted, hvor han indbilder sig at see og höre noget, overfaldes af en ængstelig Frygt; og hvo som nu engang er bange, den forskrækkes ved enhver Skygge eller det mindste Blad der rører sig.

Christ. De vil altsaa benægte alt det, som er trykt og fortalt om Spøgelser og henregne det blot til Indbildningen.

And. Netop. Een som slet ikke har hört tale om Spøgelser reiser trygt igjennem de Steder, som Indbyggerne skjelve for at nærme sig til, uden at see eller höre det ringeste. En frygtsom og spændt Indbildningskraft lader os see det, som ikke er at see, og höre det, som ikke giver mindste Lyd fra sig.

Jens.

Jens. En ond Samvittighed forener sig endogsaa ofte undertiden med den naturlige Frygt og spændte Indbildningskraft, og frembringer paa denne Maade rædsomme Billeder. Den onde Samvittighed foraarsager ofte, at man synes at see den, som man har fornærmet eller gjort Uret, at komme frem af Graven, ja ofte forekommer det saaledes, som den Døde udstrakte sine Hænder mod Forbryderen, da dog alt i sig selv er intet.

Bent. Altsaa var det jo det bedste at væbne sig med Standhaftighed og Mod, gaae dem i Møde, og paa denne Maade overbevise sig om, at det ikke var virkeligt.

David. Deri giver jeg Dem fuldkommen Ret.

Jens. Ja jeg ogsaa. Men saadant et Menneske maatte først være befriet fra sin onde Samvittighed, førend han kunne gjøre det.

David. Ja, men hvorledes skulde han bære sig ad for at blive frie for den?

Jens. Paa denne Maade. Havde han bestjaalet den Afdøde, hvis Skygge skrækkede ham, saa maatte han give Tyvekosterne tilbage til den Afdødes Arvinger; havde han udøvet ondt imod ham, saa maatte han afbede og fortryde sine Synder, og bevise sin Forbedring ved et gudeligt Levnet.

Bent. Men troer De da ogsaa at Menneskernes Ondskab eller Daarlighed kan frembringe Spøgelser?

Jens. Ja til visse. Hvor ofte har Een ikke udklædet sig som et Liig, og ladet sig saaledes tilsyne, blot for desto sikkrere at kunne udføre sine andre Hensigter! Saaledes har Tyven forklædt sig som et Spøgelse, for desto bequemmere at kunne stjæle; en anden

udført

udfort forelskede Pudser, og mangen en Bedrager har under Paaskud af Spøgerie bragt et Huus i slet Rygte, for at faae det for en saare ringe Priis til Kjøbs. Andre have gjort det af Ondskab, for at drive Gjæk med Folk, og saaledes sat en heel Bye i Bevægelse, blot for at udføre nogle Pudserier.

Christ. De gjør mig ganske mistroisk med deres Fortælning.

Jens. Det burde være Dem kjært, siden jeg har den Hensigt at befrie Dem fra Frygt for Spøgelser.

Bent. Jeg maa tilstaae paa Christens Vegne at Deres Hensigt er meget god, naar det kun stedse var saaledes beskaffent med Spøgerie, som De siger.

Jens. Jeg vil være Dem god for, at det stedse har denne eller en lignende og meget naturlig Aarsag til Grund, som Forsigtighed og en noiagtig Opmærksomhed stedse skal kunne opdage.

And. Jeg, jeg tør paatage mig at bevise Dem af den hellige Skrift og Fornuften, at Troen paa Spøgelser er en aflindig Galenskab — Naar troer De da Spøgelserne lade sig tilsyne?

Christ. Jh! om Natten.

And. Og hvorfor just om Natten, og ikke om Dagen, hvad kan vel være Dem til Hinder deri?

Bent. Ja det veed jeg ikke.

And. Saa veed jeg det heller ikke; men det veed jeg nok, at vi bedre kunne overbevises om deres Tilværelse. Dersom De lode sig tilsyne om Dagen end om Natten, da de matte Øine og den frygtsomme Phantasie stedse veed at gjøre Myg til Elephanter. — Og hvor skulde de vel lade sig tilsyne?

Christ.

Chriſt. Paa Kirkegaarde og i mange Huſe.

And. Men deres Legemer ere jo forraadnede, hvor faaer da Sjelen Legeme fra, medens den vil lade ſig tilſyne? hvem aabner Graven for det at det kan komme ud? og hvad Henſigt har den med det den lader ſig tilſyne?

Chriſt. Ja ſee, det er nu altſammen ſaadanne Spørgsmaal, ſom jeg ikke kan beſvare; men det veed jeg, at naar jeg om Natten har maattet gaae over eller forbie en Kirkegaard, har jeg ſtedſe ſvævet i Angeſt for at alle de Døde ſkulle omringe mig i deres Liigklæder.

Jens. Denne Frygt er meget naturlig, efterſom De ſtedſe har ladet ſig fortælle Spøgelſeshiſtorier, og fæſtet Troe til dem.

Chriſt. Jeg vilde gierne befries fra denne Frygt, og ærgrer mig undertiden over, at jeg er ſaa bange, men jeg kan ikke gjøre derfor.

Jens. O vilde dog Forældrene paa alle mueli-ge Maader ſøge at forebygge, at deres Børn ikke bleve for ſtedſe martrede med ſaadan Angeſt og Skræk! vilde de dog lære deres uſkyldige Sjele at kjende Skjønheden af dydige Handlinger eller Laſternes Skadelighed, eller en anden ſand og nyttig Hiſtorie, iſtedet for at gjøre dem frygtſomme og overtroiſke ved at fortælle dem Spøgelſeshiſtorier.

David til Anders. De ville jo beviſe os af den hellige Skrivt, at Troen paa Spøgerie var en afſindig Galenſkab?

And. Det er mig kjert, at De igjen erindrer mig derom. Den hellige Skrivt afbilder os de Afdødes Tilſtand ſaaledes, at den maatte nægte den ſin guddom-

gnddommelige Oprindelse, som troede at de Døde kunde lade sig tilsyne.

Vent. Hvorledes afskildrer da Bibelen os de Afdødes Tilstand?

And. Det kan De lære af Historien om den rige Mand og Lazarus. Latarus var i de salige Boeliger; men den rige Mand i Pinen. Havde den rige Mand havt den Frihed, at kunne lade sig see for sine fem Brødre, som han endnu havde i Verden, saa havde han vist ikke bedet om, at Lazarus maatte komme til ham. Men det blev heller ikke tilladt Lazarus at lade sig tilsyne. Efter Jesu Lære altsaa, kan ingen Død lade sig tilsyne; og naar han engang sagde til sine Disciple: en Aand har hverken Kjød eller Been, som I see jeg har, saa antog han blot deres Vildfarelse for et Øieblik, for deraf tilstrækkelig at overbevise dem om, at han virkelig levede; han havde maaskee allerede lært dem paa en anden Tid, at Skræk for Spøgelser var blot ugrundet Frygt.

Christ. Naar man endogsaa tilstod, at saadanne Mennesker, som døe en naturlig Død ikke meere komme igjen: saa bliver det endnu et Spørgsmaal, om ikke de, som døe en volsom Død og især de som aflive sig selv, kunne gaae igjen som Spøgelser.

Jens Det vil falde vanskelig. Finder De vel mindste Spor til at en Saul, en Achitophel, en Simri, en Judas Ischarioth ere gangne igjen som Spøgelser.

David. Jeg maae tilstaae De har Ret, Men da Spøgelseshistorierne ikke gjøre anden Skade end den, at de gjøre de Overtroiske frygtsomme, saa tænkte jeg man nok kunde see igjennem Fingre med dem.

And.

And. De taler som De har Forstand til! En nok saa ringe tilsyneladende Vildfarelse kan være höjst skadelig, og den som vi tale om har vist mangen Gang været Aarsag til Menneskers Død. Mangen en Redlidende som i Mørket var falden i Snee og Jis kunde have været reddet, dersom man havde anseet hans Skrig og Hylen for et Neds Signal, og ikke for et Spøgelses Nøst.

Bent. Nu veed jeg, Christen, at de ikke mere behøver at være bange for de Afdøde, men frit gaae, om det saa var midt om Natten, igjennem Kirken, da De er overbeviist om, at de Døde ikke kan komme igjen.

Christ. Men Lygtemændene og de gloende Mænd, som lade sig see ved Nattetider, ere vist ikke at spøge med. Jeg har stedse hørt at Lygtemænd vare saadanne afdøde Børns Sjele, som ikke vare blevne døbte, men Jidmændene saadanne som i levende Live havde forandret Grændseskjellene.

And. Troer De da slige taabelige Fortælninger. Lygtemændene og Veirlysene ere brændbare Dunster, som opstaae af Jorden, læt antændes og drives hist og her af Vinden. De skinne ligesom Johannes Orme eller raadent Træe i Mørke, og man behøver ligesaa lidt at være bange for det eene som for det andet.

Christ. Og om jeg endogsaa lader mig alt afpræke, saa troer jeg dog, hvad jeg selv har hørt og seet.

Bent. Og hvad har De da seet og hørt?

Christ. Det veed jeg bedst. Jeg vil fortælle det enten De vil troe det eller ikke. Jeg har engang

seet

seet Nattejægeren med sine fyrige Øjne, hørt hans Hunde gjøe, ham selv skrige og slaae med Pidsken.

Jens. Nattejægeren var en Ugle, en stor Rovfugl, hvis Stemme giver en græsselig Klang ved Nattetider og kan høres temmelig langt borte. Den kan forandre den paa mange Maader, den kan gjøe som en Hund, den kan give et Lyd fra sig som om den slog med en Pidsk, den kan gjøre en stor Allarm, naar den flyver og dens Øine funkle i Mørke som Ild.

David. Det maa da vist have været Uglen som De har seet og hørt?

Christ. Det troer jeg neppe. Hvorledes kan saadanne Ugler, som opholder sig blot i Ørkener, efter det jeg har hørt, komme hen til vore Egne?

And. Med sine Vinger, og det i meget kort Tid. Thi en Fugl kan flyve 20 Mile i en Time.

Bent. Jeg har ogsaa hørt at Ræven skal paa visse Aarets Tider, naar den, som Jægerne kalde det, brunster, kunne gjøre saadan en forunderlig Støj, at man skulde troe man hørte et heelt Kobbel Hunde.

And. Det er meget rimeligt. Thi Nattejægerne lade sig, efter de Frygtsommes eget Vidnesbyrd, ikke høre til alle Tider i et og samme Revier. Hører nu en Frygtsom denne Ræve-Allarm i nogen Fraskand og en Ugle paa samme Tid lader sit Skrig høre fra Busken af, thi de gloende Øjne afmaler hans egen Phantasie ham, saa har han hørt og seet nok, for at sætte alle de gamle Koner i hele Byen i Skræk.

Christ. Det maa nu have været hvad det var, saa veed jeg nok hvor forskrækket jeg blev.

Jens

Jens. Hvo som om Nattetider lader sig forskrække ved den tomme Lyd, vil neppe have Tid for Skræk at fatte sig fra een Tid til en anden. Der gives en sjlden Natsommerfugl, som kaldes Dødningehoved, der i Flugten giver saadan en klagelig Lyd fra sig, at man skulle troe at høre et Barn jamre sig. Naar Vejret forandrer sig om Natten, saa kan en vis Gjæring af de mange Dele som ere i Luften, foraarsage adskillige Slags Lyd, hvilke de Overtroiskes Frygt og Indbildning gjør snart til Menneskestemmer, snart til Stemmer af Instrumenter. Hvilke Klagetoner giver ikke Potten i Ovnen fra sig, naar Vandet begynder at koge og derved sætter Luften i Bevægelse.

Bent. O! De vilde ikke blive færdig, naar De skulle anføre alle de forskiellige Slags Lyd, som forstrække Folk om Nattetider.

Jens. Kald dem overtroiske Folk, thi andre forstrækkes vist ikke, de som skielve af Skræk, naar Meblerne eller Træeværket i Værelset brager eller knækker om Natten, hvilket dog har ganske naturlige Aarsager.

Christ. Siden De nægter alt, saa troer De vel heller ikke at der er et Dødninge-Uhr til, og dog har jeg hørt det slaae?

Jens. Jeg har ogsaa hørt det slaae. Men De veed vel ikke hvorfra denne Lyd i Væggen kommer? Det er Papiir- eller Boglusene som anstille denne Musik; det er et lille Insekt, meget mindre end en Loppe, man kan neppe see det med blotte Øine. Hunnen sætter sig i et Ormehul og pikker som et Lommeuhr. Denne Lyd er et Løsen, som Hannen meget vel forstaaer.

And. Vil De nu i Fremtiden Christen! være bange for en Bogluus og troe at den kunne være saa viis, at den kunde spaae Dem Deres Død?

Bent. Jeg maae tilstaae, at den maatte være en stor Taabe, som ville frygte for saadant et lille uselt Dyr som en Bogluus.

Christen. Nu saa vilde jeg dog ønske, at De endnu kunne befrie mig fra en Nattefrygt!

David. Lad os høre den.

Christ. Ah! Maren rider mig saa ofte i min sødeste Søvn.

And. Maren, som Folk kalder det, er intet ondt Menneske eller ond Aand, som De maaskee beskylder den for. Den Trykning som man i slige Tilfælde fornemmer, og som man tillægger den arme Maren, er intet uden Blodets Opstigelse til Brystet, hvoraf der i Almindelighed opstaaer fæle Drømme. Desuden dersom de aldrig havde hørt fortælle om Maren, saa kunne de vel have adskillige ængstelige Følelser i Drømme, men ingen fra Marens Side.

Christ. Men saadan en Drøm maae være meget levende. Thi jeg vilde vædde at jeg saae den Person, som jeg troer var Maren, komme ind af Døren, og saae den falde over mig.

And. Tænk kun paa andre Drømme, som de har havt. De vil da erfare at De allerede har havt dem, som vare saa livagtige, som om de vare mere end Ildbildning, og de have dog kun været Indbildning.

Bent. Jeg kan erindre, at jeg har havt mange saadanne. F. Ex. jeg har drømt, at min kiere Fæter var død, at jeg var ved hans Begravelse; jeg

vreed

vreed mine Hænder; jeg græd saa bitterlig at jeg vaagnede derved. Jeg saae nu at jeg var paa mit Værelse og at det ikke var andet end en Drøm, som havde foraarsaget mig saadan en Uroe, men jeg kunne dog ikke ret fatte mig, og det forekom mig stedse som om det var virkeligt, førend han eftet en Times Forløb kom til og vi begyndte at spadsere omkring sammen i Værelset.

David. Men der er ogsaa Folk, som ere af de Tanker, at der gives visse Midler, ved hvis Brug man kan faae at vide hvad Lykke eller Ulykke der skal forestaae Een inden kort Tid.

Bent. Det er vist umueligt.

Christ. O, kjere Anders! kjere Jens! Siig mig, jeg beder Dem indstændig, saadant et Middel, jeg gad nu saa gjerne vide i Forvejen, hvad der skulle hændes mig.

And. Saa maa jeg for at stille Deres Nysgjerrighed paa eengang, sige Dem, at der er slet ikke saadanne Midler til.

Christ. Ak, Ak! det var ilde. Men hvad Midler bruge da vel saadanne Folk, som troe at der virkelig er slige Midler til?

And. Overtroiske og taabelige Midler; ved hvilke Gud, som allene veed det Tilkommende, og som af Viisdom og Godhed har draget et tykt Slør for det Tilkommende, sandelig ikke vil kundgjøre dem det.

Jens. Det er et Beviis paa Guds Viisdom at have skjult det Tilkommende for vore Øjne, sæt f. Ex., at Een vidste hans Skjebne forud, nemlig at han skulle leve saa og saalænge, blive riig, men til-

sidst drukne, kunde han da leve lykkelig eller være fornøjet? maatte han ikke være bange for at sejle, endogsaa paa den meest roelige Soe? Maatte han ikke gyse, naar han gik over en Broe.

David. Meget sandt. Jeg forlanger ikke at vide min.

And. Nogle Folk, saasom de uoplyste Hedninger, have tillagt Fuglene Spaadomskonster; andre have tillagt Hundene og andre Creature denne Visdom. Naar en Ugle skriger paa et Huus eller en Hund tuder, eller en Faarekylling piber, saa skal et Menneske absolut doe der. Synes De, at det er fornuftigt. Eller mener De ikke at baade Hunden, Uglen og Faarekyllingen give denne ynkelige Lyd fra sig af ganske naturlige Aarsager.

Bent. Jeg for min Part ikke. Hvorledes kunne Dyrene forud spaae os vor Død, som ikke vide deres egen.

David. Somme anseer det ogsaa for et ulykkeligt Tegn, naar en Hare løber lige over den Vej, man gaaer paa. Hvad synes Dem om det?

And. Jeg vilde synes bedre om den, naar den laae stegt for mig paa et Fad; end som naar den blot løb over Vejen.

Jens. Tænk engang hvilke Daarligheder og hvilken Overtroe der undertiden er anstillet Jule-Aften, for at erfare hvem der i dette Aar skulle doe eller gifte, for at faae at vide om det skulle blive et godt Aar o. s. v. De Overtroiske smelte Blye i en Skee og komme det i et Haandbækken som er fuldt af Vand.

Af

Af den Skikkelse som Blyet nu faaer, gjøre de den Udtydning de helst ønske. De ombinde Træerne med Straareeb og indbilde sig at det ved en vis Tryllekraft vil foraarsage et godt Frugtaar.

Bent. De Daarer! de skulle smukt omgrave og gjøde Træerne i Høsten, rense dem for Orme, fortærede Qviste og deslige, det vilde vist sikkere være Aarsag til et godt Frugtaar end deres Straareeb; og hvad Dannelse Blyet end faaer, er det dog blot et Tilfælde. Hvilket et fornuftig Menneske kan vel hentyde det paa sin Skjebne!

Christ. Men skulle der da ikke findes Mennesker, som ellers havde en skjult Kundskab om forbigangne og tilkommende Ting? Og hvad siger De om dem, som spaae af den Stjerne eller Planet, under hvilken Een er født?

And. Naar jeg skulle anseе noget af dette for sandt, saa maatte disse Folk først bevise mig, at de som vare fødte under et saadant Tegn, ogsaa havde eens Skjebne, Tilbøjeligheder Sygdomme og Dødsmaade. Endogsaa Tvivlinger, som ere fødte paa een og samme Dag, have en ganske forskjellig Skjebne, andre Tilbøjeligheder, og, ogsaa undertiden en anden Dødsmaade; hvormeget taabeligere er det da ikke at spaae af Himmelbillederne tilkommende moralske frie Begivenheder, nemlig saadanne, som følge af Menneskenes Villie, af deres Tankemaade og Handlinger.

David. Paa den Maade er det vel ligesaa vist, at man kan spaae af Stjernerne som af Kaffe.

Christ. Hvad vil De sige med det? spaae af Kaffe? kan man ogsaa det?

David. Ih ja vist. Gamle Kjerlinger ere især Mesterinder i denne Konst. De komme Overkoppen halvfuld af tyk Kaffe, ryste det tre Gange omkring i Koppen, at Kaffen kan sætte sig fast overalt. Nu sætte de Koppen omvendt paa Bordet, at den overblevne Kaffe kan løbe ud og Koppen blive tør. Naar det er gjort, besee de den og begynde at spaae.

Bent. Formodentlig med saadanne Ord som kan udlægges paa hundrede Maader og stedse træffe ind.

Jens. De har rigtig gjettet det. Naaer een f. Ex. vil spaae Dem noget i Kaffe, siger hun: de skal faae Penge. Seer De, hvem i Verden har vel ikke Penge at vente, i hvor faa de end ere? De skal faae et Brev, her staaer det utrykkelig, see den Figur, og kan dette ikke ogsaa gjerne skee, uden at man behøver at raadføre sig med Kaffegrumset? Snart sige de: ak! hvad seer jeg? jeg forskrækkes! skal jeg sige Dem det? Seer De her er en Ligkiste, der staaer en geistlig Person. Seer De den lange Kjole, bag ved ham kommer mange Sorgepar. Der vil dee Een af Deres Venner inden kort Tid, og andre slige Narrestreger. Det begribes lettelig, at man maa ophidse Indbildningskraften for at kunne give Figuren i Koppen denne eller hiin Betydning. Er noget bortstjaalet, og man vil slaae Kaffe op i Koppen, for at faae Tyven, saa tale de, efterat Ceremonierne ere gjorte, omtrent saaledes: Tyven har sorte Haar; han har havt frit Ud- og Indgang hos dem og saa videre.

David. Det maae de vist nok have havt; thi for at kunne stjele maae de rimeligviis først gaae ind og siden ud.

Christ.

Christ. Spot kun de stakkels Koner, som spaaer af Kaffe. Men det veed jeg vist at der dog paa mange Steder er een klog Mand, som de raadføres med, naar noget er bortstjaalet.

And. Manden er klog nok til sin egen Profit. Han vinder ved Folkenes Lettroenhed og Overtroe, og stiller dem ved deres Penge; men kan han taffe dem det stjaalne Gods tilbage?

Christ. Nu, jeg veed dog Exempler paa, at Tyven har bragt det tilbage, naar de har været hos den kloge Mand.

And. Men hvilken Tyv? Saadan en som har været ligesaa overtroisk som Folkene, han havde bestjaalet. Han hørte at de vilde bruge Hemidler; han frygtede derfor, og denne Frygt var det, som tvang ham til at give det stjaalne Gods tilbage, og ikke den kloge Mand; thi hvad denne oresnakker Folk; det er uden Tvivl enten Bedrageri eller egen Dumhed.

Bent. Men den onde Samvittighed troer jeg nok er den beste Hexemester til at vise Tyve og andre slige onde Mennesker igjen, thi der er vil mangen en Tyv, som hverken har havt Roe Nat elle Dag, førend han havde bragt det stjaalne Gods tillage.

David. Det er jeg enig med Dem i. Og efterdi Stjernetyderne, Spaakonerne og de saa kaldte kloge Mænd altid kunde anbringe deres Svar paa saa tvetydig en Maade, saa maae jeg tilstaae, at de, som tage deres Tilflugt til slige Folk, för at faae Underretning om det Forbigangne og Tilkommende, stedse bør med Rette ansees för taabelige og overtroiske Mennesker.

Christ.

Christ. Lad De kun de stakkels Mennesker være i fre! det er dog en Slags Erfaring saaledes at kun spaae og som slet ikke kan være skadelig.

Jens. Siig ikke det. Det Modsatte er alt for tydel. Den Kunst at kunne spaae er skadelig for Dyd og Religionen.

Christ. Hvorledes det?

Jens. Vidste Een med Vished forud, at han ville komme til Ære og Lykke i Verden, skulde han da vel ille bekymre sig for at besidde sande Fortienester? jo troer han ville miste begge ved Dovenskab eller Latr. Og vidste han sin Ulykke forud, saa ville ogsa hans lykkelige Omstændigheder ikke mere giøre Indtryk paa ham, han ville ærgre sig til Døde for Tiden

Christ. Men hvorledes skulle det være fornærmende elle skadeligt for Religionen.

Jens. Fordi det betager Menneskene den Tillid, de skull have til det guddommelige Forsyn. Er det menneskelige Liv en uforanderlig Skjebne som de kunne vide Forveien, saa behøver de ikke at vente nogen Belønning for Dyden og ingen Straf for Lasterne. Enten de ere gode eller onde, saa vil deres Skiebne dog blive den, som han har ladet sig spaae; og som er bleven tildømt ham, uden Hensigt til hans Forhold.

And. Den Konst at spaae, og Overtroen derom er ogsaa skadelig for det menneskelige Selskab.

Christ. For det menneskelige Selskab? hvorledes det da?

And. Disse Koner, som spaae af Kaffe, eller som man ogsaa kalder dem, klogeKoner, stifte ofte Mistroe,

troe, Trætte og Uenighed iblandt Folk. De gjøre ærlige Folk mistænkte for Tyverie og andre skadelige Forbrydelser.

Bent. Ja jeg kan anføre dem et Exempel til Beviis paa, at saadanne Folks Snak har berøvet overtroiske Mennesker Forstanden. En Tienestepige lod sig engang spaae i Kaffe af en saa kaldet klog Kone, for at faae at vide om hun nogen Tid skulde blive givt? Spaaekonen svarede: at hun blev det aldrig, og fra dette Øieblik af blev hun taabelig.

David. Men jeg maae dog tilstaae, at jeg ikke kan begribe hvorledes blot Overtroen om at forudsee Midlerne mod den tilkommende Tid, kunne være skadelige for Menneskernes hele Levetid.

And. For at vise dette, vil jeg fortælle Dem følgende Historie; for hvis Sandhed jeg indestaaer. En ung dydig og sund Tienestepige, blomstrende som Rosen, blev en Juleaften overtalet til af de andre Tjenestefolk, hvilke gjorde adskillige Slags Narrerier den Aften, at kige ved Midnatstider ind i et Hul paa Ovnen, da hun vilde faae sin Brudgom at see. Hun gjorde det, fordi hun ansaae Tingen for uskyldig, men hun kom tilbage igjen saa bleg som et Lig og var ganske ude fra sig selv. Fra den Dag af blev hun mager, nedslagen og elendig; endelig faldt hun i en dødelig Sygdom og aabenbarede for sin Skriftefader, at hun havde seet noget i Ovnen, som havde lignet et Dødninghoved. Hun døde ogsaa strax efter.

David. Maaskee en letsindig Person i Forveien har lagt et Dødningehoved ind i Ovnen for Spøg.

And. Det er nok mueligt; men han har nok ikke troet, at hun saa dyrt skulde have kommet til at betale dette Puds.

Bent. Men kan det ikke ogsaa være mueligt, at Frygten og Indbildningskraften har forestillet hende saadant et Billede?

Jens. Det er baade meget mueligt og jeg ser nok paastaae det sandeste; man kan alligevel see af dette Exempel, at Overtroen om at kunne spaae er skadeligere end mange tænke eller forestille sig.

Christ. Anseer De da ogsaa Varsler og andre Tilkjendegivelser for Overtroe.

Jens. Siig mig først hvad De forstaaer derved?

Christ. Naar Piletræener bærer Roser, saa skal det betyde Krig.

Jens. De saa kaldte Pile-Roser bestaae af lætte tilsammenfojede Blade, hvori Ægene, som en vis Insekt har lagt derpaa, opholdes og varmes.

Bent. Nogle holde det for et slemt Varsel, naar man først om Morgenen møder en gammel Kone, og for et godt, naar man møder en Jomfru. Andre holde det for et slemt Tegn, naar der falder noget ned om Natten i Huset eller Kjøkkenet. De kalde det Ligvarsel, og troe, at naar man hører det maae dør absolut Een døe i Huset.

And. Hvilken taabelig Snak, kan det vel være lykkeligt eller ulykkeligt for os om vi møde en gammel Kone eller en Jomfrue først, kan vor Død forudspaaes, fordi der falder et Bræt ned i Huset eller et Kar ned i Kjøkkenet?

Christ.

Chriſt. Det tænker jeg juſt ikke, men det kan dog være et Varſel for det, ſom ſkal møde Een; og det har dog ogſaa ofte truffen ind. Og naar det nu ſaa ofte er truffen ind, ſkulde man da ikke ſtudſe, naar man hører ſaadant noget, omendſkiønt man ikke ſtrax kan forklare hvad det er?

And. Men det har dog ogſaa ofte ikke truffet ind, og det beſynderlige derved er, at de lærde og forſtandige Folk, have bemærket, at det kun er gamle Koner eller enfoldige Folk, ſom have hørt at ſaadant et Liigvarſel er ſkeet. Hvem ville De nu fæſte meeſt Liid til, diſſe eller hine?

Chriſt. Nu jeg vil tage det til Eftertanke, og aflægge min Overtroe, ſaaſnart ſom jeg finder mig bedraget i min Frygt og mit Haab.

And. Maatte de ogſaa blive ligeſaa kloge, ſom anſee viſſe Dage for lykkelige og andre for ulykkelige, ſom overtroiſk betragte Tiden og tilſkrive Ting Virkninger, ſom de ikke have. Som iagttage Regler ved deres Almenak, og troe, at alt maae ſkee i ſit viſſe Tegn, ellers lykkes det ikke.

Chriſt. Men de Gamle har jo ogſaa været af de Tanker, og de have dog vel derfor ikke været nogle Narre. Tyge Brahe for Exempel, han var jo en ſærdeles klog Mand paa Himmelens Løb, og han har jo dog udgivet viſſe Dage i Aaret for ulykkelige. Mener De da og at han har taget fejl, eller at han har villet bedrage Folk.

And. Det er det, ſom man idelig maae høre, ſaaſnart Talen er om noget nyt; betænk blot engang for alle: at det ikke er vore Forfædres Vildfarelſer ſom gjør de Gamle ærværdige, men Sandhe-

derne, som vi have dem at takke for. Hine maae vi lade fare og antage disse med Taknemmelighed, og saaledes stedse gaae frem paa en visere Maade. Hvad Tyge Brahe angaaer, da var han rigtig nok en stor Astronom, som endnu agtes af alle der dyrke denne Videnskab; men i dette Stykke kan man ikke billige denne hans Overtroe, men undskyldes kan han, naar man betænker, at han lod sig henrive af sin Tids Fordomme, da Stjernetyderiet paa den Tid var endnu en agtet Videnskab. Bedrage Folk dermed vilde han ikke heller; thi han troede det selv fuldt og fast. Og det beviser fuldkommen, hvor meget der hører til at afkaste det Aag, som en almindelig antaget Fordom har paalagt os.

Jens. For at komme til at tale om os selv igien. Er det ikke en ufornuftig Tvang at indslutte de gode Følger et Foretagende kan have til visse Dage, og er det ikke en aabenbar Forbrydelse mod Gud, som derved nægtes sin vise Omsorg og gode Regiering? hvilke Dumheder og Ugudeligheder flyde der ikke af denne taabelige Troe til Almenaken? F. Ex. paa den Dag ter man ikke foretage sig noget; thi den har et ondt Tegn ved sig; det er altsaa forgiæves. Paa en anden Dag ter vi heller ikke, thi den har et godt Tegn, det vil altsaa skee alligevel. Det kommer altsaa an paa Dagen og Tegnet, men meget lidet eller saa godt som slet ikke paa Gud og en fornuftig og gudelig Handlemaade.

David. Jeg maae tilstaae, det er en beklagelig Overtroe.

Jens. Og dog alligevel ere mange Mennesker mere paastaaende paa den, end paa den sande Troe.

Det

Der er Folk, som anſee ſig mere gudfrygtige end andre; fordi de troe paa Hexer, Spogelſer, Forvarſler, Marer og alt Slags ſaadant Diævelſkab, ſom andre fornuftige Folk anſee for en affindig Galenſkab; og dog alligevel kunne de vedblive i en ſaa taabelig og ſkadelig Overtroe og bære Tvivl om at Tyverie, Drukkenſkab, Horerie og Bedragerie er Synd? om Gud ogſaa er ſaa hellig, retfærdig og alvidende, ſom han har beſkrevet os ſig i ſit Ord? om der ogſaa gives et Liv efter dette, om det Gode og Onde giengjeldes hiſſet? Gud forbarme ſig over ſaadanne Mennesker!

And. Han renſe os fra Overtroe og bevare os fra Vantroe!

Chriſt. Jeg indſeer med Skamfuldhed min taabelige Overtroe, takker Dem paa det forbindtligſte, ſom har oplyſt mine vrange Meninger, og bragt mig paa fornuftigere Tanker, og til Erſtatning for denne deres Umage, lover jeg paa det alvorligſte, aldrig i Fremtiden at fæſte Troe til ſlige Fortælninger i hvem der endogſaa ſkulde ville binde mig dem paa Ærmet.

And. Gjør det, og jeg forſikrer Dem paa, at De ved noie Underſøgelſe vil erfare, at det er ikke uden Indbildninger eller ogſaa ganſke naturlige og ſimple Ting, ſom ſætter den Overtroiſke i Deds-Angeſt og Fortvivlelſe.

Følgende Bøger ere at faae hos Bo
handler Malling i Springgade
No. 34. for vedsatte Priser.

Hallo den anden, af Forfatteren til Hallos lykkeli
Aften. 2 Deele, koster 7 Mk. paa Trykp.
9 Mk. Skrivp. Kiøbenh. 1798.

Peder Clausens Hendelser, af Baron Knigge 3 D
8 Mk. Trykp. og 10 Mk. Skrivp. Kjøbh. 179

En Oversigt af Hufflands Kunst at forlænge det me
neskelige Liv, trykt i Patentformat, saa den k
opslaaes paa Stuedøren og haves for Øjne at re
sig efter. Den viser først Exempler paa Menn
sker, som have opnaaet en høj Alder, og hvil
der kan opnaae den, med Midler til at forlæn
Livet og hvormed man kan forkorte det, den kos
6 Sk. i mindre Format 4 Sk.

Afhandling om Gigt, Podogra og Steensmerter, til
med Raad og Midler derimod. 10 Sk.

Om Tænderne og deres Vedligeholdelse, tilligemed Ad
sagerne til Tandpine, og Raad til at stille Sm
terne. 8 Sk.

En nye Lærebog i Moral, Religion og Retslæren; eft
Fornuftens Grunde, udgivet af Schwarz, forda
fket af Hr. Pastor Liebenberg. Bogen er deelt
3 Dele: 1) Sædelæren eller Moralen; 2) D
moralske Religionslære; 3) Noget af Retslære
Alt er foredraget saa Populairt og indlysende,
det kan virke paa Hjertet, og altsaa kan anbe
les som en god og brugbar Skolebog, der v
stifte megen Nytte til Forstandens Oplysning
Hjertets Forbedring, den koster 16 Sk. i Mate
indb. 24 Sk.

Louise Grevinde af H* Berg** en sandfærdig T
bragelse af Meisner, 20 Sk., indb. 28 Sk.